

Славољуб Обрадовић
Универзитет у Нишу
Филозофски факултет
Департман за српску и компаративну књижевност

СКИЦА ЗА ПОРТРЕТ ПИСЦА ЗА ДЕЦУ СЛОБОДАНА ВУКАНОВИЋА

Сажетак: Основно тежиште теме којом се бавимо у овом раду јесте мотивска и тематска структура књижевног дела за децу Слободана Вукановића. Посебно се задржавамо на компарацији естетских вредности поезије и драмских текстова, елементима бајке, мотивима који су преузети из фолклора, сценским ефектима у драмским текстовима, као и имагинацијом и онориком у садржају кратких драмских једночинки.

Кључне речи: теме, мотиви, драмски ефекти, бајка, имагинација, онорика, естетске вредности.

Слободан Вукановић је рођен 1944. године у Витомирици код Пећи. Студирао је на Филозофском факултету у Приштини. Уређивао је „Побједу за дјецу“. Објавио је више збирки песама за одрасле: *Љубичице* (1973), *Звездано перје* (1975), *Снимци касете бродског дневника* (1978), *Свемирска деоба Монтенегро* (1984), *Куда ћемо* (1988), и друге. За децу је објавио књиге песама, прозе и драмских текстова: *Тако хоћемо*, песме и приче (1989), *Бал лутака*, драма (1988), *Алиса и Аркадије*, драма (1992), *Милена од Котора*, три драме (1996), *Девет ајкула у Монтенегро граду*, приче, песме, игракази (2001) и две књиге драмских текстова за децу у којима су заступљени писци који пишу играказе, драмске текстове у прози и стиховима, под насловом *Скозоришите* (2003). Књижевно дело овог писца превођено је на руски, енглески, француски, италијански, белоруски, мађарски, словеначки, албански и бугарски језик, а песамама је заступљен у уџбеницима и у лектири „Како то може“ и у „Избору из савремене црногорске поезије за децу“.

Прва књига Слободана Вукановића, намењена деци, има четири целине. Прве три су циклуси песама: *Како смо играли представу*, *Припремите се* и *Водимо цуре на тенис*, а у четвртом циклусу, *Искључи учитеља*, су приче, укупно шест прича. Вукановић у поезији не доноси ништа ново када је реч о мотивима и темама, али не искорачује из просека савремене поезије за децу у смислу обраћања деци као равноправним саговорницима. Једноставност и отвореност, уједно и маштовитост су оно што приближава деци песника и песме у којима

препознају део свог света и своје свакодневице. Детињство је за Вукановића права позорница, а на тој позорници нема завесе ни посебно прављених кулиса, јер све је већ унапред постављено од природе и довољно је да деца, глумци, маштари и сањари, истрче на позорницу и да представа почне. У тим дечјим представама најчешће нема главних ликова, мада се деца труде да избију у први план и да освоје симпатије публике коју чине њихови другови и другарице. Свакако, песник такође учествује у дечјим представама, али он није редитељ, а и кад се учини да једним делом режира и усмерава игру, онда је то спонтаност која не ремети хармонију дечије игре и дечије маште, посебно што у тој режији нема приморавања и наметања своје воље. То је само један од разлога да деца песника и не доживљавају као неког ко је главни, већ као сигридруга који се труди да чини оно што и она чине. Те дечије игре су толико занимљиве да се дуго памте, а памти их и песник и враћа им се у часовима самоће, сећа се њихове привлачности, изнова открива оно што су прекриле магле прохујалих година и савременој деци прича о себи и својим друговима, о представама које су их држале на окупу у њиховој улици, у њиховом стамбеном блоку (*Улица дјетињства*): „У другом стамбеном блоку/ Играмо се бајки снова/ И будућих сусрета/ Са нашим будућим ликовима.// Заказивали смо вријеме/ Али ову најобавезнију обавезу/ Нисмо испуњавали/ Стално смо у другом стамбеном блоку/ Никад не долазимо/ Никад се не враћамо/ Стално смо у Другом стамбеном блоку/ Тако хоћемо/ Тако желимо/ У Другом стамбеном блоку/ Нико не стари/ Ништа се више не дешава/ Све се десило/ Мики велики се потуко са Микијем малим/ Тони је боље свирао виолину од Шимија/ Бајар је најбољи/ Јумбо је био стручњак за кликере/ Рошки за скијање и падове/ Милија и Агим за бјежање са часова/ Библија је шампион незнања из математике// Где год да идемо/ За собом носимо Други стамбени блок/ Употребимо га пре за вријеме и после путовања/ Дозу свако одређује према потреби// У Другом стамбеном блоку/ Нико не стари/ Ништа се више не дешава/ Све се десило“.

Слободан Вукановић доживљава себе, као писца за децу, али и друге који се обраћају деци, као ликове који долазе из неке бајке и у том смислу исказује, имплицитно, само један сегменат своје поетике. И деца често доживљавају писце као неке ликове из бајке, посебно ако имамо на уму да деца читају књиге, али она се не срећу са многим писцима чије књиге читају. Што је дело намењено деци занимљивије, маштовитије и отвореније, како по тематици тако и по динамичности, авантуризму и слично, то је и писац тајанственији, бајковитији. Јасно је да не постоји образац, а нема ни чаробног штапића којим би писац могао да „омађија“ реципијенте и да их задиви. Песма је добра тек онда када успе да веже пажњу детета чак и онда, а тако је углавном,

када оно не види писце, јер потпуно је другачија ситуација када се писци директно обраћају деци на неком од сусрета са њима. У директном обраћању има и позе и глуме, има естраде, те тако и лоша песма може некако да се провуче, јер деца из куртоазије аплаудирају и несвесна да је песма лоша. Додуше, не мора да је увек тако, али јасно је да је писани текст оно што треба да траје, а трајаће уколико је уметнички вредан (*Писац из бајке*): „Он је као жонглер, / мађионичар, / час је у нашем, / час је у неком другом, / нестварном свијету.// На бијелом папиру истреса своје снове, / искачу из њих, / оклопници, аждаје, / добре и зле виле, / принчеви и принцезе.// Писац из бајке, / прави дворце, / свима дарује говор, / штити немоћне од моћних.// Оловка му је, / штит-Добромјер, / сви га траже/ и свуда стиже// По њему, / шума је магија зла, /небо – рјешитељ загонетке, / море – чудотворни спаситељ.// Писац је жонглер, / мађионичар, / час је у нашем, / час је у неком другом, / нестварном свијету.// Он је Гуливер, / он је Лилипутанац, / он је са нама, / а ми га не видимо“.

Без добрих драмских текстова нема ни добрих позоришних представа, али лепоти представе доприносе и редитељи. Они су капетани који дуго планирају почетак пловидбе и размишљају о многим ситницама од којих неке живот значе. И када се подигну позоришне завесе, крене брод, а на њему морнари – глумци са маскама или без маски, радосни и раздрагани, погледа упртих према пучини и тако се пред очима публике одвија живот који је и сан и машта, и реалност и имагинација и који, ако је представа добра, траје и после спуштања завесе, траје и живи у публици и изнова се обнавља у сећању (*Капетан позоришне лађе*):

Колету Ангеловском

Он се увијек снађе,
вјешто држи кормило лађе,
да не потоне,
са њим, они и оне.

Капетан позоришне даске
навуче ликове и маске,
и почне животна игра дјецe и лептира,
уз дијалог, ту је цврчак што свира.
Поред толиких путовања
посада не зна да ли је стварност или сања,
и јесу ли то авантуре
уз радост, невоље и буре.

Путуј, путуј капетане,
кроз ноћи и дане,
простор и вријеме
уђоше ти у крв и вене.

Кад ти идеја сине
одмах јој даш име,
и одредиш улогу праву,
а онда путујте у славу.

Дидактично у песми *Мржња* је исказано преко констатација, а уједно је песниково схватање суштине мржње која је деструктивна и може да завади људе и да им нанесе многа зла.

Човек коме је стало до човека и до човечног и који је хуман, не уме да мрзи, јер зна да је мржња рђа која најпре нагриза оног који мрзи. Али, када је љубав близу мржње и када је толико искрена и снажна, онда се мржња расплине као магла и потоне у глиб и ништавило: „Она извире из блата, / она доводи до рата.// Она има грозне зубе, / због ње памет губе, / црно и жалосно буде, / она раздваја браћу и људе.// Због ње се руши палача/ и буде кукања и плача, / када љубав дође, ње с мјеста/ одједном некуд нестала“.

Припремите се – наслов је песме у којој песник опомиње децу на живот који им тек предстоји. Пролазе дани детињства и расте се најпре полако, па све брже и брже и тек одједном некадашња деца схвате да су се приближила одраслим људима, не само растом, већ и размишљањем. Због тога је потребно да се на време припреме за живот који их чека, а то ће учинити уз помоћ одраслих, и уз помоћ песника који не руше бајку детињства, али опомињу децу да живот није само бајка, већ и нешто много озбиљније:

Дјевојчице и дјечаци,
није све лијепо,
као што вам причамо,
као што вам пјевамо

Вукови увјек не поједу Црвенкапу
некад је и обратно.

Да се не лажемо,
припремите се,
и живот је као басна.

Понекад помјешамо
теме и мотиве,
поуке и поруке.

Вукови смо,
лисице и зечеви,
према потреби.

Дјечаци и дјевојчице,
припремите се
за басну,
за бајку,
за живот.

Деца су најсрећнија када живе у слободи и када је смех на лицу доказ да живе живот детета, пун, осмишљен, неоптерећен бедом. У првом дистиху песме *Смјехоплов* песник исказује мисао која не одговара стварности у којој деца живе не само данас, јер нису ни у прошлости, нити ће у будућности, сва деца света живети са смехом на лицу. Данас је толико гладне деце, болесне и изгубљене, на ивици смрти, да се песникова констатација доживљава утопистички, а израз је његовог хуманизма и жеље да сва деца живе са смехопловом. Добро би било да једног дана песникова утопија постане реалност: „На свим лицима дјеце свијета/ увијек цвијета смјехоплов.// Од њега све игре су веселије/ мали играчи срећнији.// Велико другарство ствара смјехоплов, / од љубави постаје велики као небо.// Присутан је у игри, у кући, /у школи, стално је с нама.// Послије краткотрајне туге развесели нас, / наш најбољи пријатељ смјехоплов“.

Свако другарство засновано на обостраном разумевању је право. Ипак, деца се труде да правог разумевања и другарства буде и кући. Најлепше је другарство између деце и родитеља, јер шта је лепше но да дете каже оцу или мајци све оно што га мучи и да тако, директно, затражи помоћ. Дечак у песми *Водимо цуре на тенис* нема разлога да крије где иде са друговима и цурама, јер он сматра да је довољно одрастао да може да самостално донесе неку одлуку, што је један од разлога да замоли мајку да га ослободи обавезе да јој купује неке ствари потребне за кућу, јер то „не приличи лафу“:

Мама ми каже:
- Не буди несташан ко Денис!
А ја јој кажем:
Данас идемо на тенис.
Водимо цуре,
шо да те лажем...

Шта ако смо малољетни?
Важно је да смо сретни.
Немој те године и границе!
Ми се волимо, мамице!
Дај ми црвендаћ
да Ева овог пута не плаћа.
И немој да ти купујем
Детерценте и кафу –
То не приличи лафу!

У савременој поезији за децу мало је песника који пишу љубавне песме а да нису изашли испод песничког кишобрана Мирослава Антића. Отуда толико сличних, антићевских, мотива који се срећу и код Слободана Вукановића, на пример кошмар у глави заљубљених који настаје као последица заљубљивања. Измешају се ромбоиди и теореме, полутари, упоредници, полови, острва и полуострва, једном речи СВЕ, а ипак је заљубљенима лепо и не труде се да нешто промене у свом понашању (*Ја и моја Виолета*):

Виолета, Виолета
Као да си са другог свијета
Помијешах ратове и киселине
А онда падам са висине

Виолета, Виолета
Јеси ли са другог свијета
До твоје неосвојиве Троје
Путује писамце моје

Док читаш пази на наставнике – легионаре
Те лице мудре и старе
Пуни искуства и поуке
Они савладаше те муке

Виолета, Виолета
Сада сам ја са другог свијета
Путујмо заједно Виолета
Близу смо нашег заједничког свијета

Теме Вукановићевих прича су подједнако маштовите и педагошке. Он прича о наравима деце и одраслих, а дотиче се и ратног времена, партизана и четника, помоћи коју су племенити људи пружали рањеницима, шали се на рачун учитеља који има разумевања за своје

ученике и њихове писмене задатке. У Кероловом делу Алиса је боравила у земљи чуда, у Вукановићевој причи је у земљи туге (*Алиса у земљи туге*). Заплет у причи остварен је на сукобу између земље Љубичасте и земље Сунцокретне. У почетку је између владара и становника поменутих земаља владала слога, а када су два нераздвојна другара одлучила да за празнике својих земаља измисле химне, онда је дошло до сукоба и удаљавања. Цар земље Љубичасте звао се Завиша, а његово име говори и о његовом карактеру. Био је један од оних који не може да не завиди другима, зао и неправедан, а таква је била и химна коју је смислио: непријатељски изазивачка, али народ је прихватио химну и гласно су је певали у инат Небојши који је владао земљом Сунцокретном:

Наша је застава најљепше боје,
Боље је моје но твоје.

Љубичаста, Љубичаста
Хитра као птица ласта,
Нико нема мирисније лице
Од наше Љубучице.

Боље је моје но твоје,
Наша је застава најљепше боје,
Наша је застава најљепше боје.

Химна земље Сунцокретне је смиренија, а у њој нема тенденциозног величања нити изазивања супротне стране. Стихови су реални и говоре о слави и прошлости земље. То су божји стихови, што ће рећи да су истинити и племенити:

Ми смо застава Сунца,
Оно се по нама окреће,
Због наше висине и стаса
Многи болују и тугују.

Ми смо свечаност сунцокрета,
Ми смо земља Сунцокретна,
Ми смо жутог свијета круна,
Код нас нема никаквих буна.

Наша је химна божја,
За сва времена

Наша је пјесма света,
За сва времена
Од свих времена,
За сва времена
Од свих времена.

Народ земаља које су се завадиле певао је химне у трансу, али људима није одговарало понашање владара те су их прозвали, Завишу царем Мргудом, а Небојшу царем Надувенком. Завађене царење успевају да помире деца која су се волела и играла у данима док је владала слога: Мргудов син Аркадије и Небојшина (Надувенкова) кћеркица Алиса. Они нису могли да подносе мржњу, туговали су, јер њихове земље су постале „земље туге и плача“. Алиса је говорила Аркадију да их једино смрт може да растави, а Аркадије је био убеђен да једино смрт може да их помири. Они остављају писмо одраслима на месту званом Орлова стена, а у писму само једна реченица: „Нека вас наша смрт помири“.

Расплет у причи заснован је на случајности: изненадна појава орла који је бранио гнездо на својој стени. Две војске, једна наспрам друге, под пуном ратном опремом, чекале су наређења својих команданата да крену у обрачун, али када су заповедници угледали на стени Аркадија и Алису, а изнад њих орла, повикали су војницима да гађају орла јер деци прети смрт. Орао је пао погођен ратничким стрелама, а два цара су пружила руку један другом и помирила се. Крај приче је као у бајци:

„Питате се шта је са Алисом и Аркадијем.

Е, они сада владају. А цареви се играју са унуцима, рјешавају задатке на рачунарима, укључују видеорекордере, гледају цртаће, шетају се.

Као што видите времена се мијењају, а и царски послови“.

Вукановић прича језгровито, без дигресије, извлачи у први план приче само оно што је најбитније за радњу и што може да заинтригира дечју радозналост. Контраст између понашања и деце и одраслих је очит и наглашен. Деца су у понашању рационалнија од одраслих, јер у њима нема зависти, а када схвате да их одрасли не схватају и да су опседнути својим егоизмом, доносе одлуку која за исход може да има трагичан крај, што писац, намерно, не дозвољава, а било би лоше да је дозволио да трагедија помири завађене царење, јер то се не би десило, а читаоци би имали још једну причу у стилу оне коју већ знају из драме о Ромеу и Јулији.

Социјални мотив на почетку приче *Давид и Амалија* је самоиницијални и у функцији је истицања племенитости. Радња приче дешава се у Котору. У тај приморски град изненада су дошли старац,

старица и младић. Старац, шјор Мартин, правио је фигуре од маслиновог дрвета. Најчешће је правио девојчице балерине, девојчице са цвећем или крчагом, а бавио се и „лијечењем књига“, тј. књиговезачким занатом. Поред себе је увек имао једну дебелу књигу и непрестано је нешто шапутао, можда псалме или молитве, мислили су људи.

Прича је испричана у првом лицу. Наратор верује да му је било жао што никада није успео да се упозна са шјор Мартиновим сином који се рађе дружио са Симоном но са другим младићима. Симон је био велики авантуриста, „жива књига“ а од њега је Давид, шјор Мартинов син, могао да сазна о многим земљама које је Симон обишао. Те приче су, свакако, утицале на Давида да се у њему пробуде авантуристичке жеље, те је, како наслућујемо посредно, кренуо у морнаре, али је страдао у некој олуји. Брод су потопили таласи, а до Котора је стигла вест да нема преживелих. Шјора Матилда је туговала: „Давиде, немој и ти Давиде. Зар са нашом Амалијом? Боже, спаси га“. Под теретом туге шјор Мартин је почео да прави фигуре „које су личиле на малог Давида“, али људи их нису куповали јер су се плашили да им не донесу неко зло. И, као што су изненада дошли, тако су изненада и отишли, једног дана, Мартин и Матилда, а на тргу, на главу лава, Мартин је оставио једну фигуру Давида са књигом. Друга фигура је остала на шјор Мартиновом прозору.

Вукановић уноси у причу фантастичне елементе. За време кишних дана све је било влажно, а једино су биле суве Давидове фигуре, те су жене у молитви говориле, када су желеле да неког благослове: „Нека те бог чува од зла као фигуру од кише“, а мислиле су на Давидову фигуру на споменику. У причи није јасно ко је Амалија чије име изговара Давидова мајка. Није јасно ни након позоришне представе коју је извела нека путујућа позоришна дружина у којој је била глумица са именом Амалија, а једино се може да наслути да је Амалија девојка којом се Давид оженио и са њом кренуо истим бродом кући. Та глумица је наратору приче, у то време само дечаку, личила, по својим покретима и пантомими, „на ону буру, на онај дан, или се мени чини“. Вео тајанствености који обавија причу чини је занимљивом и допушта дечјој машти да крене путевима Давида и Амалије, да урони у тајну с младим људима којима судбина није била наклоњена. На споменику је након одласка позоришта, остао само цвет, симбол једне трагичне љубави, а Давид и Амалија су отишли.

Заплет у причи *Искључи Учитеља* је духовит. Уобичајено је да ученици раде писмене задатке и да их, након оцењивања, читају на часу. Најпре читају задатке ученици који су добили најбоље оцене, а потом остали. Пошто су своје задатке прочитали најбољи ученици, учитељ захтева да свој задатак прочита Горан и он то чини: „Бити научник, то значи направити нешто велико, значајно. Пошто је већ

пронађена телевизија, кола, авиони, многи љекови, ја бих нешто, нешто за нас ученике веома важно, кућног учитеља. Како? Ево како, сједиш кући, укључиш га, прича ти прича, а онда кад досади искључиш га. Умјесто одмора погледаш цртић или започнеш неку видео игру. Зар то није добро, и за нас и за учитеља. Онда би и он могао да сједи кући са својом дјецом. Сними лекције и буде слободан“.

Дечак је био искрен. Њему је школа помало досадна, он би да има више слободног времена, али пошто таква справа још није измишљена, учитељу остаје једино да се нашали: „ – Ето , дјецо, Горан ме може укључити и искључити кад хоће. Али пошто тај проналазак још није пронађен, не може се искључити. Значи још ћу говорити и испитивати. Читајмо даље“.

Деци су интересантне приче у којима има бајковитог, чудесног и маштовитог, као и приче у којима писци пишу о неким дечјим понашањима у којима деца препознају себе. Вукановићеве приче *Не дозволи да птицу затворе у кавез, Тамо си потребнији* и *Случајни илегалцац* имају за тему рат, рањенике и децу у рату, али то је прошло време са којим деца тешко могу да се саживе, мада могу да схвате поруку тих прича. Актуелне теме, оне из непосредног дечјег окружења, деца као главни јунаци, нови облици бајковитог, то су елементи који могу да привуку дете које живи у стварности и које само по сопственој жељи искорачује из ње у неке само њему познате имагинарне просторе.¹

¹ О првој збирци Слободана Вукановића писао је Жарко Ђуровић у „Просвјетном раду“, бр. 7, 1991. Реч је о кратком приказу који наводимо у целини:

„Ова Вукановићева збирка пјасама и прича маштовито је изаткана. Пјевати о космосу изискује рад маште, мало искошен, али који наводи дијете да се сроди са авантуром. Овдје ћемо наћи и нешто од загонетне животне „причаонице“, у којој дјеца не могу а да не искажу своје бриге и снове. За пјесника није довољно да се нагласи сан. Он, тај сан, мора бити преточен у доживљајно стање. Значи, мора да има казивну сврху. Вукановићеве пјесме прожете су сном као важним артикулацијским атрибутом. И живот је, уопште узевши, нека врста сна. У њему се смјењују бројне старије догодовштине које је, ево, пјесник вјерно уобличио.

Дјечак Вукановићеве пјесме види свијет кроз призму свемирских летелица. Занимљиво је истаћи да је пјесник тај космички свијет интерполирао интимним тоновима. Просто се добија утисак да је дјечја машта основа за узлете одраслих да спознају непознато. Дјетету је лијеп живот. Као и птици. Чим се јави рацио, потону дражи сновићања. Пјесма је зато да хвата одбљеске маштеног, да то маштено уводи у живот као реалне чиниоце.

Вукановић је пјесник модерне оријентације. Цио један арсенал пјесничког поступка за одрасле, пренио је у писање за дјецу, почев од слике до типологије ријечи које су, кажимо, „техничког“ поријекла, али у склопу пјесме дјелује сасвим природно. То говори да се поезија не мора сводити на тзв. „лирски штимунг“, на пробране ријечи. Све су ријечи у власништву пјесме. Важан је њихов артикулацијски смисао. Вукановић је био тога свјестан кад је писао ову књигу за дјецу. За њега је битно шта је у ријечима, а не какве су ријечи, придјевске, именичке...

Битно је истаћи да Вукановићева поезија није успутног карактера. Она је окупирао пјесника и као свијет и као изражајна датост, у мјери колико се то од њега тражи“.

Поетика бајке у основи драмског ефекта

Књижевност за децу познаје бајку као жанр, народну и ауторску, али не драмску бајку, тј. причу у којој је остварена драмска форма у смислу подела улога, сцене, костима, музике и уопште аудитивних и визуелних ефеката. Драма као жанр има своју поетику. Слободан Вукановић је за свој драмски комад *Бал лутака* одабрао за ликове: лутке, децу и свемирска бића, а самим тим и неколико планова радње: реални и фиктивни (који можемо да означимо и као: фантастични), да би поменуле планове радње, у завршној слици приближио реалном свету и животу деце у њему. Главни ликови су: ЗУ ЗУ, ГУ ГУ, ЛУ ЛУ, Продавац лутака, Дјечак, Дјевојчица, Полицајац, Њушкало, Мајка и Отац. Драмски текст има шест слика.

Заплет у драми грађен је на неспоразуму између продавца лутака који је једног јутра у излогу затекао лутке којих раније није било, чуди се што оне говоре, а у заплет је укључен полицијски агент, чије је име симболично, Њушкало, који обавештава претпостављеног да се у продавници играчака дешава нешто чудно. То чудно је довољан разлог да се полиција узнемири и да се предузму све мере и утврди чињенично стање у ком смислу саслушавају продавца лутака. Продавац је весео човек. Он певуши и позива децу да погледају нове лутке, шарене свемирионе, али и даље му је нејасно ко су чудни лутани. Он чак и не слути да је реч о свемирским бићима, а помало се и каје након продаје лутки деци јер му се чини, као сваком трговцу, да је могао да их прода скупље. Заплет се наставља и у другој слици када Њушкало саопштава шта је приметио у продавници играчака, а полицајац долази до закључка да је у питању велика опасност по државу и да државу ваља спашавати, а да је грађанска дужност агента да каже све што зна. У трећој слици успоставља се другарство између лутки-марсоваца, које имају чудна имена и дечака и девојчице. Лутке успешно решавају тешке математичке једначине. Изненада, лутке и деца чују преко радија озбиљно упозорење да су се појавила опасна бића, а да је продавац продавао лутке које шаљу разне сигнале и шифре. Спикер је саопштио да је све то открио аматер детектив Њушкало. То упозорење значило је да деца и лутке морају да се организују, јер одрасли су озбиљни и знају да предузму свашта, а у ономе што чине могу да страдају и деца и лутке, тако да је то главни разлог да предузму нешто. То је тренутак када лутке и деца крећу у акцију у жељи да и не затекну. Дечак предлаже, а тај предлог је фантастичног карактера, да упадне у мисао онога који мисли да им нанесе неко зло и да га, самим тим, натера да говори оно што дечак мисли. Упадање у људске таласе мисли је напросто немогуће, али у бајци је све могуће, па и читање туђих мисли. ГУ ГУ обавештава друштво да шеф Робне куће играчака

организује бал лутака, а то је добра прилика да се организују и да и они учествују на балу. Биће то права фешта. У четвртој слици полицајац испитује продавца лутака и настоји да сазна од њега са ким се састаје. Продавац је збуњен, у неизвесности је јер зна да је радио све по прописима и да није ничим повредио закон и државу. У току разговора телефон звони више пута и полицајца обавештавају да се у граду спрема бал лутака и да је главни организатор шеф Робне куће, али лутке се окупљају и у Дванаестој улици, потом и у Сто другој, а полицајац наређује да ухапсе све организаторе. Тек када је некако привео разговор с продавцем лутака крају, полицајац схвата да је реч о озбиљном нападу на државу и да полиција није у могућности да спречи инвазију лутака, већ да у помоћ мора да прискочи и војска. У петој слици дечак ступа у акцију, зове фабрику играчака и моли их да за Друштво пријатеља обезбеде две хиљаде играчака. Напетости радње доприноси и вест са радија: „ГЛАС СА РАДИЈА: Важно обавештење. У граду се дешавају чудне ствари. Полиција јавља да су сви продавци играчака у затвору. Влада паника међу грађанима, нарочито међу дјецом. Разлог су, лутке назване свемирци, које ходају, играју. У циљу истраге полиција није дала друга обавјештења. Настављамо емисију. Мелодије са дјечијих фестивала“. У емисију која тече на радију, укључује се девојчица и објашњава слушаоцима шта су учинили Владимир, ЗУ ЗУ, ГУ ГУ и ЛУ ЛУ, а уједно подвлачи да су лутке чудних имена свемирци и да их је купила у продавници играчака. Потом се у емисију укључује дечак Владо, из Петнаесте улице, и руши страшну вест коју је пласирала полиција о некаквој могућој опасности по град и државу. У питању је само игра. ГУ ГУ позива све слушаоце да присуствују балу играчака и каже да ће на том балу бити преко две хиљаде лутака. Плес већ почиње и пре званичног отварања. (Док се чује пјесма, плешу Дјечак, ГУ ГУ, ЗУ ЗУ и Лу. Са радија се чује пјесма у стилу шансоне). Ово је дидаскалија писца, а након ње следи СОНГ:

Мој тужни лутак
Има свој кутак,
Сједи на ивици ормара,
Има једну ману:
Од кад је у мојем стану
Стално је тужан.
Није лијеп, али ни ружан.
Такав је мој лутак стари.
Али то не мари:
Кад га помилујем
Као да глас му чујем,
Глас туге и доброте.

Од моје лутке сироте,
Од мога доброг друга
У мени се пресели туга.
Такав је мој лутак стари,
Али то не мари,
То не мари...

Цела шеста слика је СЛИКА ВЕСЕЉА, ИГРЕ и КОЛА. У овој слици доминира покрет, чује се песма, сви почињу да играју, свемирци носе транспаренте на којима пише да полиција треба под хитно да ослободи продавце лутака, а најупечатљивији су транспаренти на којима пише: „оружје опасност – лутке радост“ и „Будите пажљиви и са луткама“. Прави луткарски бал уз валцер и танго. Продавац поклања деци по једну лутку, а свемирци одлазе. Полицајац и Њушкало покушавају да ухвате и задрже свемирце, али их коло са сцене отера, а луткама и деци придружује се продавац и почиње да пева веселу песмицу чија је порука да он никада није сам и несрећан када је са луткама. Уосталом, тако је и са децом. За њих лутке нису само обичне играчке, јер деца са њима разговарају, живе са њима, поверавају им тајне и доживљавају их као жива бића. Управо на тој имагинацији заснована је и позоришна представа. Реч је о илузији која карактерише дечије понашање. Ту илузију да су лутке живе и да могу да размишљају створила су деца. Продавац каже да су и људи нечије лутке, а каже да постоје ЛУТКЕ СТВАРНОСТИ и ЛУТКЕ МАШТЕ. Пита се: ЗАР ОВО НИЈЕ МАШТА? Да, све је у овом драмском тексту од нити маште, имагинације и фантазије. Преплићу се реално и иреално, лутке су антропоморфизоване, динамичност радње одговара дечијој игри и омогућава добрим редитељима да, уз мало труда, поставе представу, да је обогате новим аудитивним и визуелним ефектима, да осмисле костиме, да омогуће деци – глумцима да се разиграју и да у пуном маху дочарају свет дечије радости на једној страни, и света одраслих који немају разумевања за оно што деца чине. Свемирци у причи нису ништа пореметили, већ су само допринели већој дечијој радости тако што су порушили веровање одраслих да су свемирска бића опасна. Они се враћају у свемир из кога су и дошли, али деца им обећавају да их неће заборавити, мада су са њима била врло кратко. Стиче се утисак да су бића из свемира дошла на земљу да успоставе нови поредак у смислу да помогну деци, пре свега луткама са којима се деца друже, да остваре већи степен другарства кроз игру и песму, преко заједничког кола које је симбол другарства, детињства и дечије радости. У реалан свет деце (први план драме), који је у почетку статичан, свемирци уносе покрет и ритам правог дечијег живота, ритам у коме ће до изражаја доћи дечја енергија радости и потребе да покажу шта све

знају и умеју. У драми је фантастично сведено на праву меру, јер деца читаоци и деца гледаоци доживљавају свемирце као реална бића, што значи да њихова појава не изазива код деце страх већ радост. Маштовита, игрива, права драма за децу у којој се испуњавају многи дечији снови, дело које плени читаоце док га читају и када га гледају на позоришној сцени. Вукановић је овом драмом потврдио да је велики маштар и да уме да у драмски текст преточи многе дечије снове, да преко снова оплемени реалност и дечију машту.²

Драма о бесмислу мржње и лепоти љубави

Из кратке, истоимене приче, Вукановић је искористио тему за драмски текст *Алиса и Аркадије* (1992). Драма има осам слика. Писац је успео да избегне дигресије које би оштро делиле радњу драме на посебне и неповезане целине. Радња тече спонтано, прелива се из једне драмске слике у другу, а садржај драме најављен је у прологу у коме воде разговор два пријатеља: Иван од Сунцокретне и Иван од Љубичасте, стражари. Између два краљевства скоро да не постоје границе. На челу краљевине Љубичасте налази се краљ Завиша (асоцијација, што се краљевог имена тиче, на завист и лош карактер), а на челу краљевине Сунцокретне је Небојша (асоцијација на некога ко је храбар и ко се никога не боји). И, као у бајци, краљеви имају децу, Завиша сина Аркадија, а Небојша кћер Алису. Њих двоје су се заволели и сањали су једино о својој љубави. Но, стражари најављују да се у краљевствима дешава нешто чудно. Краљеви су решили да смисле химне и грбове за своје краљевине, поред тога и заставе, али и да створе нови језик како би се разликовали једни од других.

Први је смислио химну, тј. наредио да се она напише, краљ Завиша. Садржај химне је изазивачки, не толико увредљив, али у суштини химна истиче величину краљевине и егоистички пева о томе да је све што Љубичаста поседује боље од онога што имају људи у краљевини Сунцокретној. Већ смо напоменули да име краља Завише може да се схвати као симбол зависти, то је разумљиво да је он први започео раздор, а химна његове земље је:

---

² На крају књиге је пишчева напомена:

Драмски текст БАЛ ЛУТАКА, 1986. године, добио је прву награду на конкурс Радио – Приштине.

Драма је тада извођена на радију у режији Угљеше Вујовића. Исте године, БАЛ ЛУТАКА је изведен на радију и на албанском језику, у режији Адле Гашија и преводу Рифата Кукаја

За радио – Нови Сад, 1988. године, овај драмски текст Балаж Пал је превео на мађарски језик.

У Театру „Атеље младих“ у Панчеву БАЛ ЛУТАКА је изведен у режији Стојана Ристића.

Наша је застава најљепше боје,
боље је моје но твоје.

Љубичаста, љубичаста,
хитра као птица ластва,
нико нема мирисније лице
од наше љубичице.

Боље је моје но твоје,
наша је застава најљепше моје,
наша је застава најљепше боје.

Химна краљевине Сунцокретне је смирености, у њој нема изазивачког тона, већ се потенцирају оне вредности које никога не вређају. Додуше, у првом катрену јасно се исказује мисао да постоје људи који завиде становницима Сунцокретне због тога што су стасом виши од других, али и због тога што прате путању Сунца које је симбол светлости и живота.

Ми смо застава сунца,
оно се због нас окреће,
због наше висине и стаса
многи болују и тугују.

Ми смо свечаност Сунцокрета,
ми смо земља Сунцокретна,
ми смо жутог света круна,
код нас нема никаквих буна.

Наша је химна света,
наша је пјесма света,
за сва времена,
од свих времена,
за сва времена,
од свих времена.

Заплет у драми заснива се управо на химнама које су у трену завадиле краљевине, дошло је до сукоба, летеле су каменице на све стране, а да није било мудрог и младог Аркадија могло је да дође и до крвопролића. За двоје младих људи, за Аркадија и Алису, сукоб и раздор између краљевина били су велика трагедија чију су тежину осећали, али никако нису могли да схвате мисао раздора и мржње. Они се, попут Ромео и Јулије, заклињу на верност и трајну љубав без

обзира што су им очеви забранили да се виђају и запретили им најсуровијим казнама:

АРКАДИЈЕ: Зашто си тако тужна, Алиса?

АЛИСА: Рекао ми је тата да се више не дружимо.

АРКАДИЈЕ: И мени је исто рекао, па шта. Нико нас не може раздвојити, Алиса.

АЛИСА: Као да је неко зачарао два краљевства, као да је неко бацио чини раздора. Није ми јасно, Аркадије, објасни ми шта је то... Ја сам немоћна да разумијем.

Драмски заплет у Шекспировој трагедији *Ромео и Јулија* заснован је на класним разликама, али и на неподношењу породица које су, свака за себе, држале да су у некој предности. Слично је и у народној епској песми *Смрт Омера и Мериме*. Отрежњење одраслих у поменутих делима долази на крају, након трагедије, прекасно. Вукановић је само позајмио део матрице из поменутих дела, али, у суштини, он је писао бајку дајући јој форму драме, те се подразумева да је и крај драме без трагедије, јер ће се све завршити срећно. Он је позајмио од бајке и временску дистанцу од сто година, јер она му је била потребна да истакне да се временом мењају људи и нарави, али и као образац који може да причу о мржњи и љубави учини занимљивијом и бајковитијом. Свакако, само у бајкама се остварује хармонија, на крају, али не и у животу, јер ни до данашњих дана није престала мржња нити су укинуте границе, а скоро да се, из дана у дан, понавља историја у смислу ратова и подела. Ипак, овде је реч о драмском бајковитом тексту, дакле о књижевности, а књижевност и почива на имагинацији, често на фикцији и фантастици, што значи да је ретко верна копија живота. Времена се мењају, али не и људи. У бајкама је другачије.

Болест Завишиног сина Аркадија је оно што претходи кулминацији. Узалудно је знање лекара, јер болест чије је име љубав не може да се излечи уобичајеним лековима. Вукановић поново позајмљује чаробно место из бајке, а то је биљка љубибиће (асоцијација: љуби биће, дакле воли свако живо биће, буди хуман и племенит). Једино уз помоћ те биљке може да оздрави Завишин син Аркадије, али тешкоћа је у томе што та биљка расте у Алисиној башти, дакле у краљевини Сунцокретној, а поседује шест врлина које су, у драми, исказане преко боја; шест боја, шест врлина: слобода, љубав, пријатељство, поштење, доброта, мудрост. Све ове врлине поседује и Алиса. Заплет је појачан у тренутку када су стражари ухапсили Страхимира у Алисиној башти. Он је брао љубибиће, а када је схватио да је у опасности, „мачем је секао сво цвијеће“. Алиса упозорава оца да је реч о цвећу које расте далеко и да ће, будући да је уништено, успавати краљевство, а она ће

се разболети. Оно што је могло бити лек за Аркадија, за Алису је било трагедија, што отац није схватио. Тако се и десило. Две краљевине су утонуле у стогодишњи сан. Пре тога, Алиса у разговору са оцем није успела да му објасни да је бесмислен сукоб између краљевина које су сарађивале пријатељски:

КРАЉ НЕБОЈША: Шта то говориш Алиса? Ми нисмо криви. Боли те глава због бриге за Аркадијем, проћи ће.

АЛИСА: Не, оче, није само због бриге. Биљка ми је удахнула душу, хранила ме, као вода. Нешто невидљиво нас је везивало. Не знам шта, а ипак не можемо једно без другог. Прекинули су нам...

КРАЉ НЕБОЈША: Шта то говориш, Алиса? Не плаши ме...

АЛИСА: Ви сте мене плашили и забрањивали ми. Водили сте ваше ратове и свађе. Дјеца су престала да се играју и смеју као прије. Укинули сте игру и смијех.

КРАЉ НЕБОЈША: Они су први.

АЛИСА: Није важно ко је први, ко други. Уништили сте нам дјетињство, зар не схватате.

КРАЉ НЕБОЈША: Све ћемо то ...

УШИЋ: Краљевство је важније од дјечијих игара.

АЛИСА: Какво је то краљевство без смијеха и игара, ваше и наше крељевство туге.

Тренутак успављивања две краљевине најављује ГЛАС и то је, у драмском смислу, био једини начин да се радња заустави. Међутим, прелаз на следећу, осму слику, остварен је брзо. Вукановић није пронашао неко срећније решење, јер дистанца од сто година је дуга, а то треба да се истакне аудитивним и визуелним ефектима, тихом музиком, маглом, лелујањем завеса на дну сцене, мешањем боја и слично. Добри редитељи ће то учинити.

У осмој слици остварен је расплет. Дечак Владимир и девојчица Сунчица удаљили су се од групе дечака и девојчица и кренули су у шетњу држећи се за руке. Изненада су наишли на замак у тамној шуми. Владимир је инсистирао да уђу у замак, а Сунчица се нећкала. Ипак, на крају је послушала свог друга и ушли су у замак. Чинило се као да су сањали док су ходали. Сунчица је спазила у врту почупано цвеће, а будући да је волела цвеће, узела је и засадила два цвета, залила их је водом, а у том трену су сви почели да се буде. Деца су била изненађена, посебно што нису схватила зашто их испитују и шта се то дешава пред њиховим очима. Нису знали да одговоре краљу Небојши из ког су краљевства, већ су наивно испричали да су из одмаралишта „Липов гај“, али то није краљевство. Сунчица и Владимир нису

разумели разлоге које су неки набрајали само да би их прогласили шпијунима. Порука је експлицитна: и после сто година наставља се мржња и неповерење између краљевина, али ту су Аркадије и Алиса који својом љубављу успевају да победе зло. Владимир и Сунчица беже у страху да им се не деси нешто лоше. Лекар од Језерске истиче осам врлина које треба да красе све људе: слобода, љубав, пријатељство, поштење, доброта, мудрост, радост, живот, али одбија предлог краља Небојше да буде постављен за министра, јер он је стар и његово је да лечи људе. Поруку смисла живота у слози и љубави исказује на крају краљ Небојша:

КРАЉ НЕБОЈША: И ми, као њен дио извршавамо и завршавамо своје обавезе (пљесне рукама. Музика. Дворски валцер). Само (престане музика), САМО, ОВО УПАМТИТЕ. Не дозволите да опет увене или да неко уништи ЉУБИБИЋЕ. Оно је вјечно, оно је свачије ко га жели. Његова ширина нема граница као и музика (пљесне рукама. Дворски валцер)

Више је порука младима у драмском тексту *Алиса и Аркадије*, а најбитнија је да су бесмислене све поделе, раздори и мржње одраслих, јер због таквих подела страдају највише млади, они који су жељни игре, дружења, слоге и љубави, који не знају за границе и којима је потребно довољно слободе да би испољили себе и остварили своје снове. У том смислу овај драмски текст је подједнако намењен и одраслима и младима, одраслима као опомена, младима као бајка у којој ће уживати и вазда бити уз Аркадија у Алису, уз њих и њихову племенитост и љубав.

Имагинација и онирика у основи драмске радње

Слободан Вукановић је у црногорској књижевности за децу препознатљивији као писац драмских текстова него као песник. Показао је то и књигом *Милена од Котора* у којој су три драмска текста: *Сан Новака Ковача*, *Милена од Котора*, *Маслина и бумбаров лет*. Да у наслову првог драмског текста нема одреднице исказане речју САН, овај драмски текст би био чист промашај. А, као што знамо, у сну је све могуће. Подсећамо се српског сатиричара Радоја Домановића и његових сатиричних прича од којих једна носи наслов *Марко Краљевић по други пут међу Србима*. Домановић користи сан за алегорију, у смислу народне пословице, или мудрости: да се Власи не досете. Вукановић за први драмски текст узима мотиве из народне епске поезије, конкретно из песме у којој је народни песник певао о двобоју између великог српског јунака Марка Краљевића и такође великог

турског јунака Мусе Кесеџије (*Марко Краљевић и Муса Кесеџија*). Сан Новака Ковача има десет драмских слика. У првих пет слика у драми су главни ликови Новак, Марко и Муса, а ту су и споредни: Добраш, Мара, Радосин. Оно што је у песмама у којима се пева о Новаку, Марку и Муси реалније, бар што се описа мегдана тиче, али и суровог односа Марка према Новаку коме сече руку јер му Новак признаје да је саковао бољу сабљу за бољег јунака, а тај јунак је Муса, у Вукановићевом тексту је више духовита имагинација, својеврсна дечија игра, наивна и без упечатљивих епских елемената. Ту је и Шарац, паметан коњ Марка Краљевића, ту је и обавезно пиће, јер Марко је винопија који „пола пије пола Шарцу даје“, ту су и дијалози у којима тек ту и тамо варнички духовита иронија, али ничега више, јер све је само сан и Вукановић се „оградио“ од потребе да драмском тексту да упечатљивију пуноћу и да истакне епско чак и у васпитном смислу. У драми нема двобоја, већ се само најављује да ће до њега доћи, али има пецкавих увреда које један другом упућују Марко и Муса. И поред динамичних дијалога, тешко можемо да замислимо да се првих пет слика може успешно остварити на сцени, јер статичност је оно што их чини успореним и неуверљивим. Углавном се све своди на разговор, на причу коју је причао одрастао човек младима с намером да их подсети на прошлост, али и на оно што ће учити или су већ учили у школи. Бајо Пивљанин се тако појављује као сенка, сувишна и без одређене функције у тексту. Вукановићу је битно да се нешто одвија на сцени, а то нешто је игра у којој је најбитнија прича исказана у дијалозима. У првих пет слика нема драмског набоја, нема динамике, али има приче и имплицитне поруке. У другом делу драме, у пет слика, главне личности разговарају о *Књизи светлости и чудеса*. Вукановић прави оштар рез између првог и другог дела драме. Марко и Муса одлазе, а истог трена креће разговор о *Чаробној књизи* о којој је деци причао Марко од Пераста. Новак му пребацује да је деци напунио главу причама о чаробној књизи, а Марко од Пераста му узвраћа да је ту причу чуо на неком путовању по Кини од неког енглеског трговца. Марко хиперболише и вели да та књига није обична књига, већ да је велика, или да може бити велика, као двораци у шта Новак не верује. Да би се начинила таква књига, или да би је пронашли, они морају да путују и да, како је то описано у драми, бележе оно што причају мудри људи. У ствари, то је сакупљање народног усменог блага, дакле мотив који Вукановић преузима из фолклора. Добраш, један од ликова, каже да би то била добра књига: „То би била права чаробна књига. Као добра вила која лети свуда, по свим свјетовима, живим и мртвим. Зато се тако зове, мора је радити пуно мајстора“. Јасна је асоцијација када је у питању оно што говори Добраш. Вук Стефановић Караџић је управо бележио бајке, народне лирске и епске песме, легенде и остало од

људи који су умели да приповедају и тако су настале његове књиге песама и бајки. Те књиге су живе и данас. Добрашинову мисао следи Мара: „Можда и јесте тако, прича по прича, бајка по бајка, и ето ти Чудотворне књиге“.

Новак одлучује да створе чудотворну књигу и скупа крећу на пут. Успут бележе оно што чују од других, јер јасно је да та књига не постоји у стварности и да није закопано благо које се налази на једном месту и ваља га пронаћи, већ морају да књигу, као и народ, стварају тако што ће записивати приче и бајке, предања и легенде, песме. Будући да на земљи живи много народа, јасно је да сваки народ, поред свог језика, има и своје приче, те је и посао скупљања још тежи, али дружина не одустаје од пута. Занимљив је део бајке који је дружини испричао НЕПОЗНАТИ 2: „Мали Пјеро не одговори ништа, али му дође да заплаче. Спусти бјелу мачку на земљу и тужно је помилова. Извади из вреће краставе жабе и пређе их чешагијом преко леђа. Извуче онај орах из цепа и сломи га прстима, тада наста грмљавина грома. Орах испаде маломе Пјеру из руке и поче да расте, а онда се претвори у кочије од дијаманата и камења. Четири краставе жабе почеше да расту, расту, расту, а онда се претворише у четири риђа коња који се сами упрегоше у кочију. Људи су се дивили том чуду, појави се лијепа принцеза са бијелим крзном и зеленим смарагдним очима. „Краљ им приђе и рече: Мали Пјеро, заслужио си моју круну, а ако пристане ова прекрасна принцеза, узми је за жену. И тако свечано прославише свадбу о којој се дуго причало у читавом краљевству“. Прича је занимљива, али у њој није остварен узрочно-последични однос између делова, те је много тога нејасно: о којој се принцези ради, којим делом је Пјеро заслужио неку принцезу, да ли је орах, који је испао из Пјерових руку и нагло почео да расте један од разлога да му краљ нуди своју кћер за жену и још много тога није доречено. Једино је добра метаморфоза коју познаје народна бајка: претварање краставих жаба у коње. На крају кратке приче порушен је образац бајке у којој, када је реч о народним бајкама, не постоји конструкција „а ако пристане...“, јер воља младих се не поштује од стране царева и краљева. Но, ово се не може да замери Вукановићу, јер се он није држао класичног обрасца народне бајке.

Светлеће брдо и Светлећа пећина су творевина сна, али и богатство предмета и живог света, нпр. риба. Пећина подсећа на неки брод, на потонулу лађу, а пред очима посетилаца смењују се, као на телевизијском екрану или на биоскопском платну чудесне слике. Основни утисак је да је реч о некој телевизијској емисији у којој се прича о изумрлим животињама, о чудесним и прелепим крајевима у којима живе ретке врсте птица и животиња, биљака и слично. Звук који се чује у пећини подсећа на грмљавину, а посетиоци га доживљавају као

грмљавину која се разлеже из уста неке огромне аждаје. Претходно потврђује и напомена писца у дидаскалији: (На четвртастој кутији појављују се слике).

У већ поменутој кутији живе многе слике. Ваља се само вратити у прошлост и подсетити да су и стари и одрасли, када је у неке од кућа „ушао“ радио, касније и телевизор, мислили да у тим справама заиста бораве неки човечуљци, а није редак случај да су деца завиривала иза да виде ко се крије у кутији из које се чују гласови, прича и музика. Јесте наивно, али је било истинито, јер све што је ново изазива у почетку много чуђења и недоумице.

Дружина се враћа из пећине, наилазе на тешкоће, држе се за руке да се не би изгубили, а у десетој слици Новак се буди уз повик: „Још мало...неее...падамоо“, а онда потпуно рационално каже: „Срећом, то је био сан. Падали смо у провалију“. Писац је драмски текст завршио песмом коју казује МАРКО ОД ПЕРАСТА.

Нема више сабљи и мача
доста је било туге и плача,
сада ће свака књига
да буде радост и брига,
књига свјетлости и чудеса
извириће из земље и небеса.

А онда СВИ:

Књига свјетлости и чудеса
извириће из земље и небеса,
нема више сабљи и мача
доста је било туге и плача,
сада ће свака књига
да буде радост и брига.
Књига свјетлости и чудеса
извириће из земље и небеса,
извириће из земље и небеса.

Драмски текст *Сан Новака Ковача* не пружа довољно могућности за приказивање на сцени и боље би било да је све ово писац преточио у причу. Писац је, да парафразирамо оно што је о овом тексту, врло кратко истакао Милутин Ђуричковић, остварио синтезу архаичног и савременог, али је све остало на томе. Нема оног што се очекује од драме, а то је могућност да се јунаци разиграју, да у динамичној радњи остваре напетост која ће деловати на публику. Највећи недостатак овог драмског текста је статичност, јер све се своди на дијалоге, без покрета који имају одређену сврху.

Бајковит драмски текст *Милена од Котора* је писан по обрасцу народне бајке. Радња се догађа на обали мора, на мору, у дворцу страшног дива. Од осам ликова један има страном име, Харалд. У првој слици су отац, син и мајка. Они живе у рибарском насељу. Отац се бави риболовом, а син прави чамац јер жели да се придружи оцу или да га одмени у послу. Харалд је авантуриста, млад је, а мајци се чини да његови снови могу да га доведу у неке непријатне ситуације. Харалд објашњава мајци разлоге којима се руководи у својим маштовитим плановима: „Старији не умију да сањају. Све што се оствари или уради мора се прво замислити како треба да изгледа, а не да радиш, па не знаш како ће, и хоће ли бити лијепо или ружно, мало или велико“. Ипак, мајка остаје при свом мишљењу, јер њој је довољно што брине за мужа кад год он исплови на отворено море.

Заплет у драми је већ у другој слици. Харалд доноси одлуку да својим чамцем, будући да се отац дуго задржао, крене оцу у помоћ и не прихвата мајчине опомене да је чамац мали и да га морски таласи могу да потопе. Не знамо шта се дешавало са дечаком на мору, јер писац нас о томе не обавештава, а у трећој слици Харалд је у чамцу, спава и не чује цвркулт птица. Проналази га старац: „Не криј се. Знамо да си ту. Овамо се може доћи само чамцем или крилима. Човјек чамцем, птица крилима. Можда ти могу помоћи. Ја сам овде једини у овом краљевству птица, биљака, дрвећа и животиња“. Не знамо, као ни у бајкама, о ком краљевству је реч, али из приче старца јасно је да је краљевство удаљено од Харалдовога села: „Одатле си... Е, то ти је... то ти је... шест градова, иза сто двадесет брда, не сто тридесет... сто четрдесет. Нисам сигуран – једно више или једно мање“.

Вукановић појачава заплет причом о замку у коме живи див држећи у њему затворену и заробљену лепотицу: „Има горе један замак. У њему див држи заробљену лепотицу. И не знамо њу, мислим и њену браћу. Они су из далеке земље“. Харалд се чуди у тренутку када сазна да див има четири срца: „Кажеш четири срца. Никад нијесам чуо да се може имати четири срца... а тамо лепотица... нити ко може доћ... нити ко може мачем... чудно... чудно... Има ли какве...“. Старац схвата шта Харалд мисли, те му мудро казује тајну да се снага дива може да умањи уз помоћ чаробне воде која ће га, кад је попије, смањити до те мере да ће бити слабији од мачке. Било је довољно да Харалд сазна за могућност смањивања дива да донесе одлуку да крене и ослободи лепотицу:

ХАРАЛД: Идем по лепотицу. Дај ми чутурицу:

СТАРАЦ: Можеш изгубити главу.

ХАРАЛД: Може и он. Ако је вода таква сила и моћ.

СТАРАЦ: Ево ти свирале, ако те ухвати, тражи као последњу жељу да одсвираш. Пази се...

Чаробна вода и свирала су помоћна средства, а таквих је и у бајкама. Функција помоћних средстава је да помогну главном лику у невољи, али она доводе и до многих метаморфоза у смислу повећавања и умањивања. Користили су их и писци бајковитих романа, на пример Луис Керол у *Алиси у земљи чуда*.

Старац чаробњак очински саветује Харалда јер се боји да не начини погрешан корак. Уједно, старац стишава бригу младића који размишља о родитељима, јер зна да су и они у неизвесности будући да не знају где је и када ће се вратити:

СТАРАЦ: Рећи ће им добри глас. Он је бржи и од човјека и од птице. Љепотицу можеш спасити, не само снагом, него вољом и жељом. Хвалисање и похлепа су велика слабост, дрвени мач. Упамти то Харалде.

ХАРАЛД: Њен живот је важнији... Док постоје добри људи, постоје нада и спас. Тако ми је причао мој дјед, имао је сиједу косу као ти. Кад је он причао, слушали су га, не само дјеца него и старији.

СТАРАЦ: Доброти је потребна снага и мудрост, воља и жеља. Злотвори се само надају у снагу, у мржњу. Тако освајају и газе гдје стигну. У срцу им влада немилост, тим се хране. Уз божију помоћ, синко.

ХАРАЛД: И твоју, добри старче.

СТАРАЦ: Он је једина нада, само младост и може бити нада. Старост је брига, за себе и друге. Ко има снагу нема искуства. Никада добра два заједно. Кад би се спојила свјет би био савршен. Увјек ће постојати добри и лоши. Некада ће побјеђивати једни, некада други. Тако ће увјек бити. Мјењаће се побједници и поражени. Харалде, како се будеш снашао, тако ћеш и проћи. Прво мисли главом, а последије ћеш срцем, зато имаш пуно времена. Силе добра, пратите га колико је заслужио.

Кулминација драмске радње је сусрет младића са дивом. Пре тога Харалд је срео у замку прелепу Милену која га опомиње на опасности, јер див је људождер који је прождирио и њена два брата. У драми су два успела покушаја којима Харалд успева да надмудри дива. Уз помоћ воде див се смањује, а Милена је на Харалдовој страни. Но, оптерећена бригом за браћом, посебно када јој див саопштава да су живи и да ће јој омогућити да их види уколико се врати у првобитну величину, а други покушај остварује уз помоћ мале количине чаробног напитка, након чега писац завршава причу, тј. драму. И свирала је одиграла улогу у тренутку када је младић био у невољи. Чаробна течност успављује дива, што омогућава Харалду, Милени и њеној браћи, Стевану и Вукоти, да побегну из замка. На крају, све се завршава срећно. Харалд се враћа кући, саопштава мајци да јој је довео снају, а одмах затим креће да потражи оца. Напетост радње, на самом крају драме, је

у функцији појачавања радости, јер две жене ће бити пресрећне када на броду спазе оца и сина који се враћају с пловидбе. Писац не наводи место у коме живи Харалд са родитељима јер то није битно за драму, али то место је у неком далеком крају, о чему сведочи чињеница да Харалд никада није чуо за Котор и Црну Гору о којој му прича Милена. Прелепа Милена, иако није принцеза, биће проглашена за Милену од Котора, а овом одредницом је скоро изједначена с принцезама које живе у краљевствима.

Драмски текст је поетизован, а поред тога у њему има добро смишљених обрта, довољно заплета и напетости, динамичности, чудесног и сценски добро организованог развоја радње. Иако је пошао од фолклорне матрице, Вукановић је у довољној мери модернизовао драмски текст „поступцима, који се знатно разликују од стереотипних и клишеизираних“.³ У драмском тексту *Маслина и Бумбаров лет* има довољно простора за игру. Разговор између дечака, девојчице и маслине, као и дијалози између животиња, птица и маслине су језгровити,

---

³ О драмском тексту *Милена од Котора*, писао је Љ. Боровић у „Боки“, новембра 1996, стр. 13. Часопис „Бока“ излази у Котору. Наводимо Боровићев текст у целини: „У издању „Обода“ са Цетиња наведено је угледала свијетло дана књига драма за дјецу „Милена од Котора“ аутора Слободана Вукановића. Насловну страну књиге илустровао је Тихомир Челановић.

Три драме: „Сан Новака Ковача, „Милена од Котора“ и „Маслина и бумбаров лет“ оплемењују, васпитавају и богате чисту дечију душу.

Новак ковач је добро познат по ковању сабље и мача за чувене јунаке: Марка Краљевића и Мусу Кесецију. Међутим, у друштву дјеце на которском Тргу од оружја, Новак исказује незадовољство досадашњим радом и каже: „Радије бих записивао што народ пјева, а ја правим оружје за убијање.“ Против зла и неправде треба се борити знањем и књигом чије ће странице бити „небо, море, ријеке, планине, шуме, цвијеће...“ Сања чувени ковач да исклеше „камен мудрости, и још јаче и веће, и још светлије, и још...“ А замишљену чудотворну књигу треба да напише цијели народ. И она ће, можда, постати стварност, јер „Ако један сан сања више људи више дана, обистиниће се.“

И „Милена од Котора“ својом ведрином, љепотом и оптимизмом задивљује читаоце. Као у народним бајкама и њен завршетак је срећан. Добро побеђује зло. Сиромашни, храбри, правдољубиви борци, постају богаташи. Млади Харолд стрпљиво испред трошне рибарске куће теше дрвени чамац. По љутом и бјесном мору својим чамцем стиже до обале до које може стићи само птица. Уз помоћ доброг старца стиже до необичног замка, побеђује снажног дива „са четири срца“, избављује из заробљеништва лепотицу Милену, Которанку и њена два брата. „Котор, је наш, од данас је твој“ – кличу Миленина браћа у знак захвалности младом, мудрому и храбром витезу. Дјечаков сан постаје јава. Побједоносно се враћа забринуту мајци и доводи јој снаху из далеког, каменог града. И сељанима обећава бољи живот.

А дуговјечна маслина, споменик природе, времену и прошлости у драми „Маслина и Бумбаров лет“ са поносом прича о прошлости у којој је било више човјечности, хуманости и романтике. Поштује напредак цивилизације и преклиње своје бројне шумске пријатеље да не забораве на вријеме када су биле „хранитељице у најтежим тренуцима“. Обраћа се свим љубитељима природе са молбом да је чувају, да је не загађују, уништавају. А љубитељи природе су јединствени у обећањима. „Ви сте почињали овај свијет, ми ћемо га даље усавршавати, направимо га савршенијим, са што мање грешака. Бићемо безгрешни, свршени... савршени...“

нема дигресија које успоравају радњу, а прича је занимљива. Маслина је симбол дуговечности и мира, а то је оно што сазнају дечак и девојчица. Расправа између деде и маслине је шаљива, јер дед зна да је маслина старија од њега и да је њено памћење дуже, али се не предаје. Он измишља гуштера који има велике зубе, а маслина жели да умири децу и да им саопшти да је гуштер безопасан и да се по њој пео више пута, али јој никада није шкодио.

На почетку прве слике је игра деце: дечак и девојчица лете на скејтбордима, уживају у плаветнилу, расправљају се око тога ко је дуже летео и чији је скејтборд бољи, а све то слуша маслина коју чува робот. За разлику од људи и животиња, које је Вукановић антропоморфизовао, маслина живи сама, а људи који воде рачуна о екологији набавили су робота да је чува. Она није жељна нове музике, јер робот зна само оно што је из прошлих времена, на пример *Бумбаров лет* Корсакова, или песму *О соли мио*, и слично, али маслини више прија песма славуја.

Група дечака чија је имена писац означио само почетним словом такође не воли роботову музику. Они су најстрашнија дружина на мору звана „Звијери“ из кварта Велика плажа. О тој банди дечака круже најстрашније приче, али они су толико плашљиви да су се уплашили од звука полицијске сирене, а полиције ниоткуда, јер реч је само о звуку који испушта робот као упозорење да се маслина налази у опасности. Вукановић је драматичност радње појачао и појавом гусара који треба, након пљачке и дуге пловидбе, да поделе плен, али бивају изненађени и морају да беже. У петој слици, у монологу маслине, на почетку, маслина се сећа прошлих дана, на време од пре триста година када је некако спасила сина неког председника који ју је, касније, ставио под заштиту. На крају драме је игра у којој учествује и маслина машући гранама. Кроз драмски текст писац је провукао неколико васпитних порука о смислу другарства, игре, слоге и пријатељства. Сlike се динамично смењују, а примерени су аудитивни и визуелни ефекти, те уз добру режију овај драмски текст може да живи на позоришној сцени и да заокупи пажњу малих гледалаца. Једна од битних порука упућена је одраслима који немају довољно разумевања за природу, већ је непрестано уништавају: „Ви сте почињали овај свијет, ми ћемо га даље усавршавати, направимо га савршенијим, са што мање грешака. Бићемо безгрешни, свршени... савршени...“

Приче, игрокази и песме – искорачење из реалности у фантазији и игри

Осам прича у књизи *Девет ајкула у Монтенегро граду* су новина у књижевном стваралаштву за децу Слободана Вукановића. У

једном свом осврту на споменуто књигу **Јово Кнежевић** је Вукановићеве приче одредио синтагмом „дигиталне приче“, а овакво одређење нас обавезује да говоримо и о „дигиталној књижевности“, без обзира што атрибути **дигитална и дигиталне (приче)** нису још увек теоретски утемељени у поетици књижевности за децу. Пре бисмо ове Вукановићеве приче подвели под ону прозу, која се назива фантастичном, чак и научно-фантастичном. Вукановић користи у причама неке научне термине, као што су киборзи, рептили, генетички инжењеринг итд. У ствари, он прича о нечему што је било, задржава се кратко на стварности и на ономе што је у њој дехуманизовано и отуђено, размишља о будућности у којој ће се много тога изменити, а вазда се задржава на жилверновској путањи уз ретка залажења у простор утопије. У малом броју прича осећамо топлину детињства и присуства правог детета, оног које не седи сатима испред компјутерског екрана, а Вукановић, и то је оно што ове приче приближава детету, не заборавља дете. Писац има дистанцу према свету компјутера и робота, он чак са призвуком ироније пише о мишљењу које је испрограмирано чиповима, о роботизованом понашању, о људима који ће остати на земљи само као прича уколико се толико предају моћи технике да забораве да су уопште некада били људи који умеју да се друже, да једу и да живе, да стварају и одгајају децу. Шта је желео писац овим причама? Да ли је желео да поручи како су људи једино и једина бића која умеју да воле, а да би волели морају да поседују емоције, или је понудио младима, зашто не и одраслима, орвеловску будућност која ће, вероватно, доћи, и уништити све оно што је саградила људска цивилизација? И једно и друго. Прво нас радује, друго онеспокојава. Ипак, страх је умерен. Права доза страха је лековита. Неки делови прича нас напросто нагонне на размишљање: „Рептили су мијењали облик, величину, постајали су невидљиви. Људи су сваким даном нестајали, а живи су изгубили наду“ (*Недозвољена игра*). Или: „На Земљи су престала разарања. Нико не зна зашто и како? Остали су рептили, а онда су и они нестали. Никад се нису вратили. Остала је само легенда и мистерија“. Управо легенда, јер Вукановићеве приче су по много чему савремене легенде, а легенде не могу без фантастике. Довољно је да наведемо један одломак из приче *Селекције* па да разјаснимо себи, али не и деци, о каквој то будућности Земље пише Вукановић: „Завршетком четврте Селекције, Сенат је константовао да вијек и планета Земља завршавају програм по плану. Следећи вијек ће почети новом, Селекцијом експедиција насељавања Свемира, а земља ће постати Музеј са живим и неживим експонатима. Биће под заштитом Свемирске конфедерације“. Експерименти данашње науке су толико застрашујући да напросто инхибирају људски разум. Не мислимо само на клонирања, већ и на све оно што уништава човека већ при

самој помисли да се неки научник може бавити науком, а да унапред зна да из тог бављења може да се роди неко ново зло. Метаморфоза човека у вука, човека који на вучју главу навлачи маску људског лица, нешто је најсуровије што никада и ни код кога не може да изазове смиреност и што излази из оквира бајке. Ова метаморфоза је наличје данашњице, дакле стварност, а метаморфоза је само у причи и то као књижевни реквизит.

Ајкуле у Вукановићевој прози нису бића која живе у океанима. То су људска бића, она која из дана у дан прождиру друге, а када им то досади онда се прождиру међусобно. Та бића немају имена, већ имају бројеве и шифре под којима се воде на неким списковима кафкијанских уреда. Јасно је да је материја неуништива и да само мења свој облик, као и то да свет мора да се креће напред, али какво ће то кретање бити и да ли ће бити више људско или нељудско, кад је у питању човек, то је загонетка на коју ни најумнији људи не могу да понуде одговор.

Деца ће прихватити из Вукановићевих прича оно што је маштовито и бајковито, али ове приче не одговарају рецепцији детета управо због вишесмислене слојевитости и алегорија. Риба-девојка је биће из народних прича. Киборзи су бића, и то пола бића пола Роботи. Не знамо да ли се иза бића крије човек, а могао би да буде човек, јер сведоци смо да се људи данас понашају и као разумна бића и као роботи, што јасно сведочи да живимо у времену које је отуђило људе тако што их је роботизовало. Тешко да то можемо да објаснимо деци, без обзира што и она, као мали мудраци, увиђају да нешто око њих није у реду. Управо тај хаос је оно што се претаче из приче у причу, уједно и запитаност: можемо ли остати људи и колико зависи од нас самих хоћемо ли то бити, а колико о томе одлучују неки други, невидљиви а моћни безгранично, до умоболности.

Од пет драмских текстова у књизи, нов је само *Сунце ћу напола*. Четири драмска текста су или раније објављена или су нешто сажетији у односу на текстове објављене у претходним књигама. *Јеси л` тамо Новаче Ковачу* је краћа верзија (једночинка) драмског текста *Сан Новака Ковача*. *Принцезо, је ли твоја електроника у реду* је део драмског текста преузет из драме *Бал лутака*, али врло лоше укомпонован. Деци није јасно о којој принцези је реч, радња, које у суштини и нема, јер се своди само на причу, нагло се прекида, не постоји смисаона нит између делова.

Драмски текст *Сунце ћу напола* компонован је по принципу кохерентности драмске радње. Писац је водио рачуна да све у тексту буде у јасној узрочно-последичној вези и да између слика, а има их укупно шест, постоји повезаност која ће држати дечју пажњу будном. И у овом драмском тексту, слично као и у причама, Вукановић не

прави оштру границу између прошлости и садашњости, већ настоји да младима, преко Историкуса, исприча нешто из прошлости, како би им омогућио да сазнају нешто ново, али и да упореде оно старо са новим. Најзанимљивији лик је Љубибиће, племенит, али и сналажљив, јер зна да се неки циљеви могу остварити само уз помоћ лукавства, које одрасли често примењују. Место радње је Мјесечева колонија, „Колеџ“, а на сцени су екрани (пет екрана), који представљају Мјесец, Земљу, Марс, Меркур и Плутон. У драми су само два детета: дечак Том Боб О Конор и девојчица Лариса Бесмертна, а обоје имају по шеснаест година. Историкус је робот, Љубибиће дрво које има људске особине, а предмети су: Сабља, Штит, Сестра Сабљина, Стрина Сабљина, а ту је и робот Рилп. Правог заплета нема. Међутим, будући да се Сабља понаша сурово, Љубибиће успева да је лукавством спусти на дно, са кога неће моћи да се поново врати у стварност и да поремети хармонију. Љубибиће се понаша смерно, лагано њише гранама, певушећи неку успаванку, јер она воли тишину, за разлику од Сабље која витла по ваздуху:

ЉУБИБИЋЕ (њише гранама, певуши неку успаванку): Спава шума, спава ливада, птице, рибе, спавају сви, спавајмо ја и ти. Ги га, гу гу, ћи ћи, ни ни, на на... Моји мили, моји драги. Теби треба вода, а теби сунце. Проћи ће облаци, а онда ће светлост.

Вукановић не описује ликове, јер то не подразумева драма, већ им допушта да о себи проговоре сами, било кроз акцију, или, што је чешће, монологом:

ЉУБИБИЋЕ: Ја водим рачуна о гранама, листовима, цвјетовима. Ја имам огрлицу (**тресе лишће**), лишће је моје перје, моји кљунови, моји лептирови, моја музика са укусом вјетра. На мојим гранама воде љубав птице, вјеверице, мачке, инсекти... Ја сам палата љубави...

У тексту има и стихова које личности певуше, а у кратким песмицама су и суптилне поуке упућене онима који су зли и који не размишљају о другима:

ЉУБИБИЋЕ: Ја сам цин
                          ал сам фин,
                          понекад сам дрво,
                          цвијет, птица,
                          људско биће,
                          зову ме Љубибиће
                          Љубибиће свима свиће,
                          Љубибиће свима свиће.

Сабљо стара, зарђала,
стани мало,

све је пало.
Свуда трчиш
па се прчиш.
Сабљо, сабљо,
селе моја,
доста вике,
доста боја.
Избиј зло и јед,
не буди више главојед.
Умјесто сабљи,
кујмо нове ријечи,
нека друга пјесма јечи,
нека друга пјесма јечи.

ШТИТ: Има право Љубибиће,
нека нова ријеч свиће,
да видимо
каквог кова,
нека проради
ковачница слова.

Сабља, преузета као реквизит из прошлости, симбол је зла, а понаша се, антропоморфизована, по принципу да је нападач увек у праву јер он побеђује.

САБЉА: Ја увијек побјеђујем. Нападач је побједник, бранитељ, поражени. То је правило, то је теорија.

За разлику од сабље, Штит је симбол заштите немоћних и сви га питају када ће доћи време када ће све живо постати самостално и безбедно, не само природа, већ и државе и људи:

ШТИТ: А ја ћу замишљати, какав ће бити штит-град, штит-држава, штит-биљака, штит-животиња. Мене питају, моле, љуте се ако закасим. Критикују ме. Понекад се истресу, изјадају. Њима буде лакше, мене не питају како ми је. Ја морам да им извршавам жеље.

Када је Хисторикус завршио причу, дечак Том отворено каже да му се прича не допада, јер у причи је доста речи о злу, те је дошао до закључка да у прошлости није било краја суровостима: „Ове суровости немају граница. Зар није било више добрих страна, догађаја? Ја сам очекивао доживљаје и живот племића тога времена. А ово је било неко међувријеме у некој рупи, складишту...”

Историкус је био објективан и није желео да улепшава, већ је испричао детаље који треба да упозоре на оно што је било лоше и што не би ваљало да се понавља.

ИСТОРИКУС: „Нажалост, у рушењу, и злу, и данас у корисне сврхе, за добробит људи, киборга, робота, цивилизације... Моји ро-

ђаци, племенити метали, њихове племићке титуле, допринели су новим освајањима и одисејама, међупланетарним путовањима...“

Порука је Историкусове приче да техника мора да се развија и да људи морају да освајају нове просторе, али све треба да служи људима и да циљеви даљег развоја науке треба да буду племенити, дакле подређени напретку човечанства. Том и Лариса, мада имају по шеснаест година, још увек не могу да схвате прави смисао онога о чему им је причао Хисторикус, али наслућују да је он добар и да његова прича крије у себи нешто лепо. Они се, као млади, на предлог Ларисе, опредељују за музику, за балет „Крцко Орашчић“, а остаје неизвесност коју исказује Лариса.

ЛАРИСА: Не знамо каква ће бити. (Мисли на будућност, прим. С.О.) Она је нада, илузија за нека боља времена...

Прича о прошлости је тужна и деца је не воле, али њима није јасно каква их будућност очекује, јер ни садашњост им није по вољи. Најбоље је живети уз музику, али то не значи искључити се из живота и живети у сновима и илузијама, већ одморити се за тренутак од свакодневице, од лоших вести у којима се прича о злу, о глади и болести, о деци која страдају у бесмисленим ратовима.

У драмском тексту *Сунце ћу напола* нема довољно динамике, што значи да нема могућности за разигравање глумаца на сцени, јер писац је све свео само на причу, на статичност. Све ово је могло да буде једна добра дужа прича за децу, јер тешко ће бити и добрим режисерима да овај текст динамизују.

У трећем делу књиге је циклус песама *Чаробњак*, укупно седамнаест песама. Мотиви у песмама су снови, машта, љубав, нонсенс, речи, космос и проналазачи. Песник поручује деци да су проналазачи „Градители будућности“. Они ће измислити много тога што је ново, полетеће у космос, али никада неће заборавити земљу, јер носталгија је јача од било ког новог научног открића (*Како сам постао научник*): „Идем у стаклену куполу Дурмитора/ Да видим како изгледају Ливаде Траве Дрвеће/ Да додирнем Језерску Воду/ Кажу да има Гуштера Вјeverица Инсеката/ Хвата ме Земаљска Носталгија“. Дечаку Павићу Бјелопавлићу из Даниловграда песник је посветио песму *Школа постала брод* на коме се остварују многи дечји снови:

Ова наша спратна
Велика школа
Постала брод

Ми машемо
Асфалтни пут дубока ријека
Пловимо

Нигдје да станемо
Неко сиђе или уђе
Пловимо
У броду живимо
Радимо
Учимо
Старимо

Молимо капетана
Да се вратимо
У наш град
Да видимо старе родитеље
Ако су живи
Пријатеље
Ако су живи

Брод не стоји
Брод плови
Храбрији скачу
Неко се врати
Остали плове

Враћамо се
Капетан спава
Пролазимо поред школског дворишта
Поред фудбалског игралишта
Поред биоскопа
Не умијемо да зауставимо брод
Капетан спава

У поучној песми, без веће књижевне вредности, *Не заборави претке*, Вукановић опомиње децу да не забораве славне претке који су стварали историју Црне Горе, већ да од сваког од њих упамте бар неку мудру реч. Духовита нонсенс песма *Како то може* је из сржи детињства, слична лагаријама, зачудно лепа:

Ушата дуња,
Сунцокрет стооки,
Авион пијева на небу,
Тата већи од солитера,
Како то може?

Крава велика као кућа,
Љубичица носата,

Шума косата,
Како то,
И гдје то,
И код кога то може?

Е, па...
Ком малог сликара,
Из вртића, код Божа,
Код њега све може.

Треперава и луцидна, сва од светлосних честица устрептале љубави, *Љубавна пјесма за велику дјецу*, прави је поетски куриозитет у поезији Слободана Вукановића:

Причам ти о Обећањима
Причам ти о Осјећањима
Говорим ти о Посљедици
Говорим ти о Посљедници

Осмијех ти у вази
Цвијет на лицу
Као у самоуслуги
Узимаш и бираш

Дајем ти цвијет
Од њега правиш експлозив
Представу за наш неспоразум

Слободан Вукановић верује у снагу речи, обичних, свакодневних, оних речи којима се људи споразумевају. Те речи, по песниковом схватању, треба да су племените и да шире љубав, да буду здраве јер једино такве могу да откључају све катанце и да измире завађене, што је порука дела песме *Оздравиле речи*, коју наводимо:

Оздравиле су:
Ријечи што миришу на цвијеће,
Ријечи што граде нове свјетове,
Мисли паметне као и прије,
Зна се, кад се може, а кад не смије.

Оне су за славље,
Језичко богатство и здравље,

Могу бити кључеви,
Могу бити принчеви.

Ријечи су као молитва и брана,
Ријечи су добар дан, свакога дана.

Само лепим речима могу се испричати бајке и могу се савладати зидови замкова између којих царује зло. Принц има три срца, али било би све узалуд да нема у њему воље и решености да преплива мора и да савлада све препреке да би ослободио принцезу и наставио да са њом живи срећно у цветним замковима (*Принц са три срца*).

Нормално је да се од песника очекује да деци упуте неку васпитну поруку, а тако чини, виспрено и тактично, и Слободан Вукановић у песми *Гледојед се нахранио*. Испевана у првом лицу, јер дечак прича о свом гледу – гледоједу, песма својом непосредношћу и духовитошћу одговара дечјем схватању и у равни је њиховог мишљења и понашања:

Мој поглед је глед,
Гледојед сит је.

Гледојед се нахранио
Географијом, математиком,
Физиком, ликовним
И посластицом музичким.

Гледојед је спојио погледом
Двије обале једне ријеке,
Појео је пјесме
И букет другарства.

Закашљао се
На ружне ријечи,
Испљунуо их је.

Гледојед гута
Слатке и горке колаче,
Цвијетна поља и драче.

Мој чаробни поглед – глед,
Некад је пурпурно срећан
А некад тужно – блијед.

Духовит је песников доживљај дечака који га подсећају на репе. Девојчице не могу без дечака као што ни дечаци не могу без девојчица.

Смењују се сетва и жетва, а то је, у ствари метафора другарства и симпатије (*Дјечаци су репа*): „Дјечаци су репа, / берачи су дјевојчице.// Дјечаци су сјетва, / дјевојчице жетва./ Не може једно без другог, / не може друго без првог.// Ко је бољи?“

Најлепши су школски балови јер на њима је све весело, бучно, права младалачка атмосфера, вртоглава, заносна од музике и плеса, незаборавна свечаност у којој сви желе да се на неки начин истакну, али на крају тријумфује другарство (*Школски бал*):

Хало 57 777!
Овдје принц један
Позива принцезу Сању
Нека поведе и сестру Вању
На школски бал ја те позивам
О овом дану одавно снивам.

Принцезо, вољена моја,
Казаћу ти ријечи које отварају улаз,
Заробићемо духа у чаробну лампу.
Разбићемо огледалце,
Измислићемо нову бајку.

Спремни су видео и музички реквизити,
Поздрављају те сви, дођи и ти.
Свира се танго, валцер, твист и рок.
Мишо је научио нови играчки скок.

Од свјетлости и боја све бљешти,
Чујеш ли како музика трешти.
Мира је у трансу, о, како је лудо,
Божанствено плеше, изводи чудо.

Реци мами да су важни часови,
Сања, чекају те прави асови.
Поздрављају те „Присли“, „Мадона“ и
„Мао“.
Пожури, сви те волимо, ђао!

Песник се шали и на рачун ђеда који је сањао чудан сан. Духовитост у песми *Сан ђеда Петка из Колашиновића* плени и децу и одрасле, разведрава их и изазива право уживање. Онирички нонсенс је у функцији ведрине и шале: „Попео ти се ја на крушку/ Пењем се пењем/ А онда као да крушка/ Све више расте у висину// Лишће опада/

Претворило се у лептирове/ И око мене лети/ Ја се прекрстим/ А они почну да цвркућу/ Ја се опет прекрстим/ Да нисам полудио/ Кад оно/ Да не вјерујеш очима// Крушка се смањила/ Мала ка кукуруз/ Попела се на кобилу „Гару“/ А она крилима и/ Лети лети лети// Колико смо лећели/ Високо/ Одозго сам видио Јеленак/ Луке/ Љутотук/ Лазине/ Спуж/ Даниловград/ Од љепоте очи се одмарају// Кад би се могло/ Увијек би пожелео овакав сан/ Само да „Гара“ поживи/ И опет да летим“.

У књижевности за децу Слободан Вукановић је познатији као писац драмских текстова но као песник. У књизи *Девет ајкула у Монтенегро граду* показао је да је један од ретко инвентивних песника који уме да пронађе мотив и да га песнички уклопи у садржај и уопште у песничку слику. Његови драмски текстови су освајали многе награде, приказивани су и превођени, али је мало оних који могу да заживе на позоришној сцени. *Бал лутака* и *Алиса и Аркадије* су изузетак у позитивном смислу, јер у њима има довољно динамике и игре, заплети су осмишљени као и аудитивни и визуелни ефекти. Не доносећи закључак у смислу да ли ће Вукановић наставити да и даље пише драмске текстове, остајемо при убеђењу да је за децу вредније његово песничко дело и његове приче. Време ће показати да ли смо били у праву.

ЛИТЕРАТУРА:

Слободан Вукановић, *Бал лутака*, Књижевна заједница „Траг“, Титоград, 1988.

Слободан Вукановић, *Алиса и Аркадије*, Вук Караџић, Параћин, 1992.

Слободан Вукановић, *Милена од Котора*, Обод, Цетиње, 1996.

Слободан Вукановић, *Девет ајкула у Монтенегро-граду*, Народна библиотека „Радосав Љумовић“, Подгорица, 2001.

Муриз Идризовић, *Књижевност за дјецу у Југославији*, Књижевна заједница Другари, Сарајево, 1989.

Тихомир Петровић, *Историја српске књижевности за децу*, Змајеве дечије игре, Нови Сад, 2008.

Slavoljub Obradović

A SKETCH FOR THE PORTRAIT OF SLOBODAN VUKANOVIĆ, THE CHILDREN'S AUTHOR

Summary

In the literature for children, Slobodan Vukanović is better known as a playwright whose poetic content is appropriate for children, rather than as a poet for children. Slobodan Vukanović' verse successfully combines elements of fairy-tales as well as some elements that belong to the folk legacy. A special value of his plays lies in the composition structure as well as in the symbols stressing a purely child's view of the world, humanity, playfulness and freedom. He has succeeded in creating interesting anthropomorphism of the flora and fauna while adding to motifs from the life of a child and his surroundings. This classifies him among the rare inventive poets who are capable of finding the right motives and fitting them skillfully, in an innovative way, into the context and in the general poetic imagery.